Received: 15 October 2008 Accepted: 24 October 2008

Published online: 15 December 2008

Available on WWW: www.defenceandstrategy.eu

DOI: doi:10.3849/1802-7199.08.2008.02.019-030

AFGHÁNISTÁN MEZI OPTIMISMEM A DEFÉTISMEM

AFGHANISTAN BETWEEN OPTIMISM AND DEFEATISM

Tomáš ZIPFEL*

Abstrakt

Článek se zabývá situací v Afghánistánu a možnostmi jednotlivých aktérů afghánské krize. V úvodní části je prezentován současný stav bezpečnostní situace charakteristický zvyšujícími se aktivitami protivládních sil, což má za následek narůstající počet civilních i koaličních obětí na životech. Ve druhé části jsou uvedeny možné strategie řešení konfliktu s ohledem na různou povahu protivládních sil, zastoupených konzervativně-nacionalistickými formacemi, s nimiž není vyloučena dohoda, a džihádistickými uskupeními, která je nutné v Afghánistánu eliminovat. Následující oddíl se věnuje očekávanému postoji budoucí americké administrativy k případné dohodě a jejím strategiím odchodu. Čtvrtá část článku se pak zabývá opatřeními, která jsou podmínkou pro úspěšné řešení afghánské problematiky.

Abstract

The article deals with the situation in Afghanistan and the possibilities of particular parties in the crisis. The initial part presents the current status which is characterized by increasing activities of opposition militia forces and by growing civilian and coalition casualties. The second part introduces possible strategies with respect to the different character of various opposition groups, represented by conservative-nationalistic formations that are a subject for possible negotiation as well as jihadist groups that have to be eliminated. The following section focuses at expected stance of ongoing US administration towards possible arrangement and potential US strategies of exit. The last passage of the article addresses the necessary measures for any successful solution of the Afghan issue.

Klíčová slova

Afghánistán, al-Káida, bezpečnost, Exit Strategy, ISAF, NATO, stabilizace, strategie, Tálibán, zhroutený stát.

Keywords

Afghanistan, al-Qaeda, Exit Strategy, Failed State, ISAF, NATO, Security, Stabilization, Strategy, Taliban.

As a Taliban spokesman told me in Afghanistan earlier this year:

"The West has the clocks, but we have the time."

Mark Austin (*The Mirror*, 25. 8. 2008)

ÚVOD – SELHÁNÍ NATION-BUILDING V AFGHÁNISTÁNU

Seriózní zprávy z Afghánistánu jsou čím dál tím méně optimistické a v nejlepším případě lze hovořit o tom, že dávají za pravdu všem skeptikům, kteří varovali před velmi vleklým konfliktem, jenž nabude podoby „opotřebovavací“ války s jen obtížně definovatelným protivníkem a ještě obtížněji vymezenými cíli.

* E-mail: t.zipfel@seznam.cz

Jestliže krátce po zahájení amerických vojenských operací na afghánském území v říjnu roku 2001 došlo velmi rychle k odstranění struktur Tálibánu, jeho vypuzení z hlavních center země včetně Kábulu a k instalování prozápadních vládních institucí, většina úvah se zaměřovala na znovuvybudování tohoto zhrouteného státu a postupné dohledání a eliminaci zbývajících fragmentů Tálibánu a al-Káidy v oblastech afghánsko-pákistánského pomezí. Poradci vedoucích představitelů Západu ve svých úvahách patrně neoperovali dosti důrazně s předpokladem, že se zdánlivě poražený protivník dokáže pružně přizpůsobit změnám poměrů a namísto stabilizací země se bude záhy nutné zabývat spíše vojenskými operacemi proti narůstajícím aktivitám protikoaličních sil.

Negativní zprávy nejsou pouze produktem únavy ze zdlouhavého asymetrického konfliktu. Někteří analytici dokonce hovoří o spirále negativně vnímané okupace, korupci prolezlých vládních strukturách, znesvěcování islámu cizími vojáky, jejich pošetilé snaze šřit autoritu centrální vlády do odlehlých oblastí ovládaných pašunskými kmeny a narůstajícím počtu civilních obětí, což vyústí v národně-osvobozenickou válku.¹ Samotné zpravodajské služby Spojených států ve své analytické zprávě ze září 2008 přiznávají, že v Afghánistánu čelíme dosud nejvyhrocenější situaci od října roku 2001, kdy jednotky Spojených států a Velké Británie zahájily po boku místních sil Severního společenství operace proti Tálibánu a al-Káidě. Tálibán po roce 2006 obnovil svoji sílu a rozpoutal ofenzívu, s jejíž pomocí získal kontrolu nad rozsáhlými oblastmi země.² Sedm z 34 provincií Tálibán kontroluje do značné míry, v devíti dalších provinciích má Tálibán nebo skupiny s ním spojené velmi významný vliv, který dále narůstá.³ Jen za prvních devět měsíců roku 2008 přišlo v Afghánistánu o život více než 3 500 osob, mezi nimi také 150 vojáků mezinárodních sil. Od počátku konfliktu v roce 2001 zde jen Spojené státy ztratily více než 500 vojáků, přičemž v posledních měsících americké ztráty v Afghánistánu začínají převyšovat ztráty v Iráku, který byl dosud hlavním centrem pozornosti a kde mají Spojené státy výrazně vyšší počet jednotek.

Cílem tohoto článku je otevřít diskusi o možných způsobech řešení afghánského konfliktu a upozornit na nutnost přípravy odchodové strategie pro zahraniční jednotky. V této souvislosti nebude možné se vyhýbat jednání s Tálibánem, který by měl být vnímán odděleně od nesmiřitelných náboženských fanatiků spojených s al-Káidou nebo al-Káidou inspirovaných.

Afghánistán – oblasti podle úrovně bezpečnostních hrozeb

Zdroj: *The Economist* [online]. 2008, October 16 [cit. 2008-08-16]. Dostupný z WWW: <http://www.economist.com/opinion/displaystory.cfm?story_id=12429524>.

1. VÍTĚZSTVÍ NEBO JEDNÁNÍ JAKO DVĚ ALTERNATIVY ŘEŠENÍ V AFGHÁNISTÁNU

Severoatlantická aliance, která vede misi ISAF v Afghánistánu, na zvýšenou aktivitu opozičních ozbrojených uskupení reaguje výzvou čtyřicítce účastnických států k navýšení počtů jednotek v misi, které nyní dosahují více než 50 000 osob (konkrétní údaje jsou uvedeny v tabulce ISAF – seznam účastnických zemí a počty vojáků).⁴ Vlády některých aliančních zemí se v mezích svých omezených možností staví co možná nejvstřícněji k požadavku dále navýšit síly a prostředky, které jsou k dispozici v boji proti opozičním formacím na afghánském území. Francie například posílila svůj kontingent o dalších tisíc mužů, Německo ohlásilo zvýšení počtu vojáků o tisícovku na celkových 4 500. Také česká vláda rozhodla o posílení Provinčního rekonstrukčního týmu v Lógaru o více než 200 vojáků. Představitelé některých zemí paralelně, i když dosud ne zcela oficiálně, nicméně stále otevřeněji, připravují mezinárodní veřejnost na možnost jednání s předáky těchto ozbrojených opozičních sil (jakkoliv oficiálně stále platí teze, že s Tálibánem bude možno jednat pouze za předpokladu, že se zřekne násilí).

ISAF – seznam účastnických zemí a počty vojáků k 13. 10. 2008

Země	Poč. vojáků	Země	Poč. vojáků	Země	Poč. vojáků
Albánie	140	Itálie	2 350	Rakousko	1
Austrálie	1 080	Jordánsko	0	Rumunsko	725
Ázerbájdžán	45	Kanada	2 500	Řecko	130
Belgie	420	Litva	200	S.A.E.	0
Bulharsko	460	Lotyšsko	70	Singapur	0
Česko	415	Lucembursko	9	Slovensko	70
Dánsko	750	Maďarsko	240	Slovinsko	70
Estonsko	120	Makedonie	135	Spojené státy	20 600
Finsko	80	Německo	3 310	Španělsko	780
Francie	2 730	Nizozemsko	1 770	Švédsko	280
Gruzie	1	Nový Zéland	155	Turecko	800
Chorvatsko	280	Norsko	455	Ukrajina	3
Island	8	Polsko	1 130	Velká Británie	8 330
Irsko	7	Portugalsko	70	Celkem ISAF	50 700

Zdroj: autor s využitím materiálů NATO – ISAF.

Dosavadní politika ISAF v Afghánistánu se do značné míry opírala spíše o nevojenský pilíř svého působení – získávání sympatií místního obyvatelstva působením tzv. provinčních rekonstrukčních týmů, jejichž aktivity byly vedle zajišťování bezpečnosti soustředěny především na budování infrastruktury a materiální a organizační pomoc místním úřadům, bezpečnostním silám a obyvatelstvu. Tyto snahy měly za cíl také napomoci Afghánistánu fungovat jako víceméně suverénní stát založený alespoň na formálních demokratických principech. Úspěchy této politiky byly spíše dílčího rázu, důvěru místního obyvatelstva se dařilo získávat jen v některých oblastech a někdy také pouze na přechodnou dobu. Dosažené výsledky poškozují ze strany afghánské opozice často zdůrazňované ztráty na civilním obyvatelstvu, ke kterým dochází při některých útocích koalice na předpokládaná místa úkrytu představitelů Tálibánu a džihádistických skupin.

Úsilí koalice získat přízeň afghánského obyvatelstva narušuje také hluboce zakořeněná korupce v afghánských vládních strukturách.

Součástí úsilí ISAF v Afghánistánu je vedle toho poskytování podpory afghánským úřadům v protidrogových aktivitách, především ve vyhledávání a likvidaci makových polí a zavádění programů na podporu pěstování alternativních plodin. Ministři obrany členských zemí NATO na schůzce v Budapešti (9.–10. 10. 2008) na žádost afghánské vlády odsouhlasili rozšíření mandátu ISAF v boji proti pěstování narkotik. Síly ISAF jsou napříště oprávněny postupovat společně s afghánskými silami proti zařízením a osobám podporujícím protikoaliční síly ve smyslu boje proti produkci drog. Vzhledem k výhodám, které afghánským rolníkům poskytuje pěstování máku oproti pěstování běžných zemědělských plodin, ani tyto aktivity ISAF popularitu zajistit nemohou.

2. ZADRŽOVÁNÍ MÍSTO VÍTĚZSTVÍ – STRATEGIE „STARÉ EVROPY“

Ještě v červnu roku 2007 britský velvyslanec v Afghánistánu Sir Sherard Cowper-Coles tvrdil, že je v Afghánistánu nutno připravit se spíše než na krátký tříletý sprint raději na třicetiletý maraton.⁵ Později se začaly objevovat náznaky, že přinejmenším některé velmoci již začínají svůj přístup revidovat. První vážnou známkou snah o smírné ukončení konfliktu, která pronikla na veřejnost, byl na sklonku roku 2007 případ vyhoštění dvou evropských diplomatů; vedoucího mise EU v Afghánistánu Ira Michaela Sempleho a třetího nejvyšší postaveného zástupce OSN v Kábulu Brita Mervina Pattersona. Oba vysoce postavení diplomaté byli v té době ještě nuceni Afghánistán opustit jako nežádoucí osoby poté, co byli tamní vládou obviněni z „ohrožování národní bezpečnosti“, když vyjednávali s místními vůdci Tálibánu v okolí města Musa Qala v provincii Helmand.⁶

Ovšem již o necelé tři měsíce později, v březnu 2008, britský ministerský předseda Gordon Brown in důvěrném memorandu uvedl, že není možné vojensky Tálibán porazit. Nelze v této souvislosti ignorovat britské zkušenosti s touto zemí a jejím obyvatelstvem, abychom pochopili, proč se přístupy alternativní k vojenskému vítězství začaly prosazovat nejdříve právě v Británii.⁷ Vlivný britský diplomat Paddy Ashdown, který měl být jmenován zvláštním vyslancem OSN pro Afghánistán, britského premiéra Browna v prosinci 2007 písemně upozornil, že samotné zabíjení povstalců nemůže porazit povstání bez současné aplikace „good governance“ a ekonomického povznesení. Žádoucí změna v Afghánistánu by podle Ashdowna vyžadovala více jednotek, více peněz i více vůle, než kolik je svět ochoten poskytnout, a to vše navíc po dobu nejméně 25 let. Během příštích 5–10 let ovšem Afghánistán naopak přestane být vnímán jako priorita a jednotky i prostředky, které zde koalice udržuje, v nejlepším případě klesnou na polovinu současného, nedostačujícího stavu. Kromě toho je podle Ashdowna nezbytné také ustoupit od představ o Afghánistánu oddaném evropskému pojetí lidských práv s evropským vnímáním přístupu k ženám. Jako základní cíl pak Ashdown navrhuje stav, kdy Afghánistán již nebude napříště představovat základnu pro globální džihádisty jako před 11. zářím 2001 a nebude sloužit ani pro jejich rekrutaci a výcvik.⁸

Pro přístupy, které preferují vyjednávání s umírněnými zástupci Tálibánu a současné předání odpovědnosti za vedení protipovstaleckého boje z rukou mezinárodní koalice do rukou místních afghánských úřadů, je charakteristický důraz na odlišné vnímání role, metod i cílů Tálibánu a al-Káidy a s ní spojených islamistických struktur. Tálibán je zde vnímán jako hluboce konzervativní islámské hnutí Paštunů, kterému není vlastní globální islamistický program⁹. V těchto souvislostech je také třeba vidět Ashdownovo doporučení redukovat očekávání Západu ohledně možných úspěchů v implementaci euroatlantických kulturních vzorců chování při budování afghánské společnosti. Někteří z představitelů Západu jsou zjevně ochotni akceptovat dominanci Tálibánu v Afghánistánu za podmínky, že jeho představitelé budou schopni a ochotni garantovat, že afghánské území již nebude sloužit jako základna pro útoky džihádistů vůči světu, který se neřídí šaríí. Ashdown sám tuto tezi shrnul pod stručným heslem „nikoliv vítězství, ale zadržování“.

Islámské a nacionalistické hnutí může být poraženo zase jen islámským a nacionalistickým hnutím.¹⁰

V září 2008 předseda francouzské vlády Francois Fillon během parlamentní debaty toto paradigma potvrdil, když před poslanci s odkazem na Saúdskou Arábii organizovaná a Británií diplomaticky i technicky podporovaná jednání s představiteli Tálibánu uvedl, že je třeba prozkoumat možnosti oddělení mezinárodních džihádistů a těch, kteří jednají spíše na základě nacionalistických nebo kmenových motivů. Hlavním smyslem těchto tajných jednání, jejichž existenci potvrdili i zástupci Tálibánu, je dosáhnout úspěchu právě prostřednictvím narušení svazku mezi al-Káidou a Tálibánem.¹¹

Britské a francouzské argumenty nejsou smyšlenkou, která by měla pouze ospravedlnit zamýšlený ústup od vojenského řešení. Protivládní ozbrojené síly v Afghánistánu skutečně nepředstavují homogenní tábor. Vedle geografického a kmenového vrstvení, které je reprezentováno jednotlivými polními veliteli a kmenovými vůdci, existují dělicí linie mezi jednotlivými protivládními složkami také v ideologické rovině.

Struktury al-Káidy nebo Islámského hnutí Uzbekistánu nejsou vázány k žádnému konkrétnímu území nebo státu a existují fakticky jen za tím účelem, aby kdekoli ve světě vedly násilný džihád proti jimi označovaným a jimi vybraným nepřátelům islámu. Ovládaná teritoria jsou pro ně jen prostředkem, který využívají jako bezpečné útočiště pro svoji další expanzi; tato teritoria se mohou měnit; v minulosti mimo Afghánistán využívali i Somálsko nebo Irák, nyní podobným způsobem využívají pákistánská kmenová území.

Zlepšení situace běžných Afghánců není pro struktury al-Káidy hlavním cílem, spíše jen prostředkem pro realizaci vzdálených ideologických záměrů. V jejich řadách často nalezneme profesionální globální džihádisty neafghánského původu, kterým jde o vedení jakéhokoliv boje proti Západu s dlouhodobým cílem vytvoření chalífátu. Jak západní vojenská přítomnost v Afghánistánu, tak i zoufalá situace místního obyvatelstva těmito skupinám v jistém smyslu i vyhovuje, když jim umožňuje vést proti intervenčním silám „svatou válku“.¹² Na afghánském území již navíc oproti časům vlády Tálibánu nejsou džihádisté závislí. Americké bombardování je přinutilo k transformaci na decentralizovanou, prostorově rozptýlenou a velmi pružně se proměňující koalici různých militantních skupin, jejichž pojítkem je vedení džihádu. Ukotvení nalézají na území sousedních zemí, zejména v Pákistánu. Vedle toho je zároveň zřejmé, že bez podpory nebo alespoň výrazné tolerance ze strany Tálibánu by pravděpodobně byla situace uvedených džihádistických uskupení v Afghánistánu dlouhodobě neudržitelná.

Samotné al-Káidě také neúmyslně napomáhá celá řada novinářů, výzkumníků, akademiků, vědecko-odborných institutů, zpravodajských služeb, mezinárodních organizací a průmyslových korporací, pro které se boj proti terorismu stal ústředním tématem. Všichni tyto aktéři ve svém zájmu mimoděčně akcentují strach z al-Káidy, aniž by tato organizace musela provádět jakékoliv další útoky.¹³ Dalším útokům al-Káidy tyto aktéři na jednu stranu úspěšně brání, na druhou stranu zvýšená pozornost umožňuje al-Káidě přežít i bez výraznější aktivity. Na úkrytech v Afghánistánu ani na podpoře ze strany Tálibánu tak al-Káida již nemusí být závislá jako dříve.

Ambicí Tálibánu, ale například i Hezb-e Islami někdejšího premiéra a legendárního polního velitele Gulbuddína Hekmatjára je na rozdíl od cílů džihádistů spíše jen vypuzení okupačních sil ze země a zhroutilí stále méně populární Karzáho vlády, která by byla nahrazena hluboce konzervativním islámským režimem na způsob vlády Tálibánu konce 20. století.

Tálibán se objevil na scéně někdy v roce 1994 v souvislosti s válkami warlordů, které likvidovaly i to málo, co v Afghánistánu zbylo po sovětsko-afghánské válce. V Kábulu v té době vládla sedmičlenná koalice vzájemně nepřátelých politických stran, které zpravidla disponovaly i svými vojenskými křídly, takže jejich vzájemné konflikty měly ozbrojenou podobu. Tato situace zrodila Tálibán (v této souvislosti se často hovoří o tom, že za vznikem tohoto hnutí stál sousední Pákistán), hnutí složené se studentů a bývalých mudžáhidů z dob protisovětské války, kteří se rozhodli proti anarchii v zemi vystoupit silou. Od mudžáhidů, vítězů nad Sovětským svazem, se očekávalo nastolení pořádku a uklidnění situace, takže hnutí se zpočátku těšilo široké lidové

podpoře.¹⁴ Vůdci Tálibánu ovšem zároveň podléhali fanatické wahabistické verzi islámu (importované do země ze zemí Perského zálivu za vydatné podpory petrodolarů), kterou po uchopení moci začali silou vnucovat celé zemi.¹⁵

Současný Tálibán je v nejširším smyslu reprezentován také dalším okruhem skupin, které s příslušností k Tálibánu spojují zcela pragmatické cíle a pro které ideologie hraje jen okrajovou roli. Vedle prostého a různě motivovaného odporu k vládě jsou to mnohdy ekonomické zájmy spojené například s produkcí a pašováním opia nebo s prostým přístupem k fondům na vedení protivládních akcí. Mnozí protivládní bojovníci jsou motivováni třeba i tím, že ctí povinnost pomstít své příbuzné (paštunský kodex cti, tzv. Pashtunwali, vyžaduje pomstu za zabití příbuzného), jiní jsou vedeni odporem vůči praktikám Karzáiho režimu a existuje také velmi početná skupina těch, pro něž je účast v boji způsobem vlastní obživy i obživy svých rodin. Během konfliktu trvajícího tři desetiletí získalo totiž válčení v Afghánistánu také dimenzi řemesla svého druhu – z někdejších rolníků a jejich potomků se nezřídka stali námezdní bojovníci, kteří bojují na straně toho, kdo v tu chvíli může nabídnout materiální protihodnotu.¹⁶ Střetáváme se zde proto s častými změnami stran, ať už v případech jednotlivých bojovníků, ale i lokálních warlordů a polních velitelů. Logika guerillové války je zřejmá; není nutné vyhrávat velké bitvy, důležité je pokračovat v boji až do splnění válečných cílů. Dokud bude zajištěn přísun bojovníků (uprchlické tábory v Pákistánu i Íránu spolu s četnými pákistánskými madrassami jsou vedle samotného afghánského území vydatným zdrojem živé síly, doplňovaným muslimskými dobrovolníky z nejrůznějších částí světa) i přísun finanční podpory od dárců z bohatých zemí Perského zálivu a dalších islámských regionů, nebude nic bránit v pokračování ozbrojeného odporu proti koaličním silám.

Mají-li džihádistická uskupení a konzervativně-nacionalistický Tálibán a jeho pašunští spojenci odlišné základní cíle, separátní dohoda může vycházet právě z možnosti jejich rozdělení. Jestliže u džihádisticky orientovaných skupin je dohoda vyloučená, konzervativně-nacionalistické protivládní síly mají se západními velmocemi v určitém smyslu i některé důležité styčné body, především odchod okupačních sil ze země a stabilizaci situace v Afghánistánu. Zatímco si ovšem protivládní síly přejí odstranění nebo přinejmenším velmi významné oslabení Karzáiho vedení, velmoci mají zájem o jednoznačné potlačení džihádistických uskupení a garance, že Afghánistán již nebude základnou pro vedení globálního džihádu vůči Západu ani bohatým zdrojem opia. Není proto náhodou, že Karzáiho vláda reagovala na jednání západními diplomaty vedená se zástupci Tálibánu s jistou nervozitou. Oslabení Karzáiho vlády výměnou za izolaci džihádistů by mohlo do jisté míry vyvolat reminiscence na situaci Nadžibullahova režimu po odchodu Sovětů. Ani okruh pragmatických skupin přidružených k Tálibánu by v případě kompromisní dohody nemusel představovat překážku, pokud by si v rámci nabízeného řešení jednotliví polní velitelé mohli nalézt odpovídající roli.

3. VÁLKA, KTEROU MUSÍME VYHRÁT – POSTOJ SPOJENÝCH STÁTŮ V KONTEXTU MOŽNÉHO VYJEDNÁVÁNÍ

Další osud jednání - ale zejména osud Karzáiho vlády a částečně i celého Afghánistánu - závisí na postoji Spojených států, jež jsou nejen vůdčí silou v silách ISAF, ale také v Severoatlantické alianci, která ISAF vede. Z informací o probíhajícím utajovaném vyjednávání s Tálibánem není zřejmé, do jaké míry tato jednání podporují i Spojené státy, nicméně je jasné, že Washington tato jednání minimálně toleruje, pomineme-li nepravděpodobnou možnost, že by USA o jednáních nebyly informovány.

Stávající americká administrativa dosluhuje a není moc pravděpodobné, že by se vedení Bílého domu zabývalo radikální změnou strategie v Afghánistánu. Je pochopitelné, že administrativa, která operace v Afghánistánu započala a po sedm let vedla, není ochotna připustit svůj omyl a vyjít vstříc kompromisním jednáním, která by jí umožnila vyčerpávající konflikt opustit. Ani názory

republikánského prezidentského kandidáta a jeho okolí se v přístupu ke strategii v Afghánistánu od týmu prezidenta Bushe zřetelně nelišily.¹⁷ Vzhledem k výsledku amerických voleb je proto mnohem zajímavější postoj vítěze prezidentských voleb a jeho nejbližších poradců.

Barack Obama formuloval svoji zahraničněpolitickou strategii ve smyslu „učinit Ameriku bezpečnější“. Vyjmenovává přitom pět strategických cílů:

- zodpovědné ukončení války v Iráku;
- dokončení boje s al-Káidou a Tálibánem;
- zajištění veškerých jaderných zbraní a materiálů v rukou teroristů a „darebáckých“ států;
- dosažení skutečné energetické bezpečnosti;
- přebudování amerických spojenectví za účelem reakce na výzvy 21. století.¹⁸

Barack Obama a jeho poradci zjevně rozdíl mezi Tálibánem a al-Káidou dosud příliš neakcentovali. Tím, co přitom nejvíce posiluje spolupráci mezi Tálibánem a džihádisty, je právě společný osud pronásledovaných ze strany okupačních sil. Důvod neschopnosti Západu dokončit „práci“ v Afghánistánu vidí Obama v nedostatku zdrojů zapříčiněném válkou v Iráku. Slibuje proto, že boj s Tálibánem a al-Káidou učiní svou nejvyšší prioritou, protože „jde o válku, kterou musíme vyhrát“. Obama specifikuje nedostatek zdrojů jako potřebu většího množství jednotek, většího počtu vrtulníků, družic a bezpilotních prostředků v pohraničních regionech Afghánistánu. Zároveň hovoří i o nutnosti zásahu na pákistánském území, jestliže samotný Pákistán bude váhat se zásahy vůči důležitým teroristickým cílům. Oblasti kontrolované Tálibánem a al-Káidou považuje Obama za podhoubí pro další útoky na americkou půdu.

Konkrétně proto navrhuje Obama v zájmu vítězství v Afghánistánu následující opatření:

- vyslání 2–3 bojových brigád (každá z nich o síle 3 000–5 000 osob) na afghánské bojiště;
- vyvinutí tlaku na spojence v Severoatlantické alianci, aby Spojené státy následovali ve vyslání dodatečných jednotek;
- větší nasazení letectva i bezpilotních prostředků;
- intenzivní výcvik afghánských bezpečnostních sil;
- podpora afghánskému soudnictví;
- navýšit nevojenskou pomoc Afghánistánu směřující mimo Kábul a střeženou před korupcí každoročně o 1 miliardu dolarů;
- investovat do plodin, které by znamenaly alternativu pěstování opia;
- donutit Pákistán zasáhnout na kmenových územích a odměnit jej vojenskou i nevojenskou pomocí;
- pokud Pákistán na kmenových územích nezasáhne, USA by zasáhly jednostranně.¹⁹

Z dosud dostupných informací lze vyrozumět, že budoucí prezident dosud pravděpodobně nepřipravuje žádnou alternativu vůči strategii Pentagonu, která spočívá v čisté vojenské porážce al-Káidy a Tálibánu. Brzy po volbách nicméně začal Obama opatrně hovořit o alternativě k vítězné exit strategy, přestože významní američtí spojenci v Evropě si nutnost takového postupu uvědomují už nejméně celý rok. 11. listopadu 2008 představil Barack Obama svou novou strategii dalšího postupu v Afghánistánu. Klade v ní důraz na oprášení úsilí dopadnout Usámu Bin Ládina, na které podle něj administrativa Georgie Bushe zbytečně rezignovala. Do řešení afghánského problému také přislíbil zapojit afghánské sousedy včetně Íránu, u kterého předpokládá společný zájem na

stabilitě v Afghánistánu, kde by neměli dominovat sunnitští fundamentalisté. Jako součást této nové strategie byla také opatrně zmíněna vstřícnost vůči případným jednáním s umírněnými frakcemi Tálibánu.

Přes obtížně se prosazující změny v náhledu považují Američané za důležitější výsledek v Afghánistánu stále spíše „neprohrát“, než aby připustili možnost odejít z konfliktu sice v roli opticky „poraženého“, nicméně umožnit tím stabilizaci země, byť třeba ne na očekávané úrovni (v amerických zahraničně-politických kruzích stále ještě velmi silně rezonují ideály nation-building z éry Clintonovy administrativy). Zdaleka přitom není zaručené, že přísun několika amerických brigád z Iráku a několika tisíc vojáků a vojaček z evropských zemí spolu s nasazením většího množství techniky povede automaticky k vítězství. Tyto předpoklady selhaly již v době, kdy se o vítězství pokoušeli v polovině 80. let Sověti. Podobně jako poražený prezidentský kandidát John McCain se ani Barack Obama v přístupu k Afghánistánu výrazně neliší od současného prezidenta Bushe. Snad jen kontinuální odpor Obamy proti válce vedené v Iráku mu umožňuje prosazovat rychlejší stažení vojsk ve prospěch jejich nasazení v Afghánistánu.

Neměli bychom také opomíjet poměrně důležité skutečnosti, například že:

- při větším nasazení letectva a bezpilotních prostředků se pravděpodobně nebude možné vyhnout častějším zásahům civilních osob, které budou široce medializovány jak v Afghánistánu, tak i po celém světě; letecké bombardování zůstává jedinou skutečnou alternativou většího počtu ztrát na vlastních životech častých při pozemních operacích (což je pro západní armády a jejich politické vedení oprávněně noční můrou);
- boj proti pěstování opia vyvolá mezi místním obyvatelstvem negativní odezvu;
- jakýkoliv tlak na Pákistán a zejména jednostranné vojenské zásahy na jeho území budou velmi nepopulární, bez souhlasu Pákistánu nebo alespoň mandátu OSN nelegální a rizikové zároveň; vedle destabilizace této jaderné země mohou zásahy v Pákistánu podnítit i novou vlnu teroristických útoků proti koaličním zemím a západním cílům po celém světě;
- větší počet západních vojáků bude představovat také větší počet vítaných a zároveň dosažitelných cílů pro nízkonákladové a vysoce efektivní zbraně protikoaličních sil, jimiž jsou různé formy sebevražedných útočníků a různé formy nástražných výbušných zařízení.

Realizace uvedených návrhů by tak mohla dále zhoršit vyhlídky na získání srdcí a myslí místních obyvatel, bez čehož je dlouhodobá stabilizace Afghánistánu nemyslitelná. Není náhodou, že právě získání sympatií pašunského obyvatelstva patří mezi hlavní cíle i hlavní metody jednotek ISAF.

Aniž bychom jakkoliv podceňovali postavení pákistánských kmenových území jako bezpečného azylu, materiální i personální základny militantních sil, musíme konstatovat, že sem směřované zásahy již nyní v Afghánistánu plně angažovaných spojenců pravděpodobně nedosáhnou kýženého efektu. Přestože podstatná část afghánského problému skutečně spočívá na pákistánských kmenových územích i v chudinských čtvrtích pákistánských velkoměst, dostupné kapacity spojenců zde neumožní více než jen časově omezené izolované výsadky s velmi úzce vymezeným posláním. Přesto všechno mohou ale v Pákistánu ještě více destabilizovat politickou i bezpečnostní situaci (včetně ohrožení postavení postmušarráfovské dosud relativně prozápadní vlády), což by za určitých okolností mohlo zkomplikovat pokračování mise ISAF v Afghánistánu, která je na zásobování z Pákistánu životně závislá.

4. ZÁPAD MÁ DRAHÉ HODINKY, ALE TÁLIBÁN MÁ ČAS

Vzhledem k roli, jakou Spojené státy v Afghánistánu hrají, je zřejmé, že jakákoliv změna strategie v řešení konfliktu se nemůže odehrát nejen proti americké vůli, ale ani bez aktivní americké podpory. Podle dosavadních vystoupení příštího amerického prezidenta a jeho expertů se s výraznou změnou strategie v Afghánistánu pro nejbližší období ani nepočítá. Skutečnost, že spojenci ani Saúdové nebyli Washingtonem otevřeně okřiknuti za organizování vyjednávání s Tálibánem, také o něčem svědčí. Minimálně umožňuje ponechat ve hře i možnost, že pokud strategie Pentagonu zaměřená na porážku protivládních sil prostým posílením jednotek znovu selže (bilancování strategie ovšem může proběhnout nejdříve na počátku roku 2010, kdy bude možné vyhodnotit operace předcházející válečné sezóny), začne se uvažovat o jejich alternativách.

Na druhou stranu je třeba pamatovat na fakt, že čas nemusí nutně být vždy na naší straně. Afghánci mají velmi silné sebevědomí, které pramení i z porážky Sovětského svazu. Toto sebevědomí utrpělo, když byly struktury Tálibánu rozptýleny ráznou akcí Američanů v roce 2001, nicméně od roku 2002 se Tálibán opět postupně konsoliduje a oprávněně získal pocit, že se mu daří nalézat způsoby, jak se vyrovnat se západní materiální i technickou převahou.

Tálibán věří, že čas pracuje pro něj a západní koalice se dříve či později začne vyčerpávat za narůstajících neshod (již dlouho se například ozývá kritika Německa, že ačkoliv má v Afghánistánu třetí nejpočetnější kontingent, omezuje se na působení na relativně bezpečném severu země, přičemž nechává hlavní tíhu nebezpečných operací na bedrech spojenců, americká administrativa vedle toho stále nervózněji apeluje na spojence, aby poskytli do Afghánistánu větší množství jednotek a umožnili jejich rozmístění v nejkřivějších provinciích). Představitelé Tálibánu se oprávněně vysmívají západním časovým dimenzím, nutnosti okamžitých výsledků. Protikoaliční síly mají dostatek času a tomu mohou také přizpůsobit svoji strategii.

Z optimismu představitelů Tálibánu pramení též jejich malý zájem na kompromisu a vyjednávání vůbec. To je nutné považovat za jednu z hlavních příčin, proč nepokročila jednání mezi Tálibánem, Západem a zástupci vládního tábora (jednání za Kábul vedl Karzáiho poradce Zalmay Rasul a měl se jej účastnit také prezidentův bratr) pod záštitou Británie a Saúdské Arábie²⁰. V oficiální rovině si koalice klade podmínku, že se Tálibán musí zřici násilí a Tálibán jako podmínku jednání stanovuje nutnost odchodu okupačních sil. O tom, jaké podmínky si pro jednání obě strany kladou neoficiálně, lze jen spekulovat. Jisté však je, že čím více se bude situace v Afghánistánu zhoršovat, tím menší zájem na jednání bude Tálibán mít.

Svoji sílu čerpá Tálibán ze slabosti centrální vlády a narůstajícího odporu části obyvatelstva k cizím okupačním mocnostem. Nízká a dále klesající popularita Karzáiho vlády, ale také veškerých oficiálních struktur (snad s výjimkou Afghánské národní armády) dodává Tálibánu dostatek nových sympatizantů. Jestliže má být Tálibán oslaben (aby byla buď umožněna jeho hypotetická porážka, nebo aby byl alespoň více motivován k jednání), měla by být centrální vláda důrazně vedena k tomu, aby reprezentovala pro běžné Afghánce lepší alternativu než Tálibán. Dosud tomu tak není, podpora Západu poskytovaná Hamídu Karzáimu je stále bezpodmínečná, přitom málokdo pochybuje o tom, že bez západní podpory by se jeho vedení nedokázalo udržet ani v Kábulu.

Úsilí Západu by se nemělo omezovat na nepochybně důležité úkoly jako je budování bezpečnostních složek země, obnovování ekonomiky a budování infrastruktury, od vlády by měla být vyžadována odpovědnost za stav státních struktur. Bezpečnostní operace musejí být důsledně koordinovány s budováním infrastruktury, ekonomiky, ale také se zakořeněním důvěryhodných a zároveň v místních podmínkách akceptovatelných politických struktur. Neúspěch v těchto rovinách spolehlivě znehodnotí jakékoliv vojenské vítězství.

Klíče ke stabilizaci situace v Afghánistánu leží také v sousedních zemích. Z řešení není možné vynechávat Pákistán a do jisté míry také Írán. Určitá forma koordinace by byla vhodná i ve vztahu k Saúdské Arábii, Ruské federaci a Číně, vzhledem k tomu, že tyto státy si v Afghánistánu udržují výrazný vliv, ať už z ideologických, geografických nebo hospodářských důvodů. Všechny tyto

země by měly být pokud možno vtaženy do řešení a přitom by měl být brán ohled na jejich životní zájmy, tedy optimální poměr vlivu a odpovědnosti tak, aby případné poškození neměli zájem sabotovat řešení.

ZÁVĚR

Stabilizace Afghánistánu bude nesnadný úkol, přičemž v sázce je mnoho. Vedle umožnění snesitelných životních podmínek v samotném Afghánistánu a uklidnění v širším regionu od Perského zálivu přes postsovětské středoasijské republiky až po Pákistán jde i o prestiž velmocí a v neposlední řadě i o smysl dalšího fungování NATO. Aliancí vedená mise ISAF nese spolu s afghánskou vládou hlavní zodpovědnost za vývoj v Afghánistánu. NATO se zároveň po rozpadu Varšavské smlouvy a uklidnění na Balkáně upíná k ISAF jako k jednomu z hlavních pilířů své existence. Pokud ISAF svoji roli zvládne a mezinárodní koalice dokáže v Afghánistánu postupovat efektivně a jednotně jak v politické, tak ve vojenské rovině, získá také NATO silný argument pro svoji další existenci. Pokud budou zúčastněné státy muset v Afghánistánu jednat na vlastní pěst a každá země ponese různé břemeno účasti, případně dojde-li k celkovému rozložení koalice, bude těžké zabránit proměně Severoatlantické aliance v prestižní debatní klub. Zvládnutí úkolu přitom také závisí na tom, zda jsou vyčleněné cíle reálné.

Historie nás dostatečně poučila o tom, že nemusí být tak obtížné porazit a dobýt Afghánistán, přesto je nadmíru komplikované si jej skutečně podmanit a kontrolovat a je také velmi bolestné z něj s pohanou odejít. Afghánská krize má pro Západ jen dvě čestné varianty řešení; tou první je jednání založené na oddělení Tálibánu a džihádistických uskupení, i to však musí být v afghánských podmínkách podepřeno přesvědčivými vojenskými argumenty. Rozdělení protikoaličních sil proto musí být doprovázeno vojenským posílením koalice tak, aby protivník měl na jednání zájem a nemohl doufat v brzké vítězství. Druhou variantou je čistě vojenské vítězství koalice. První z uvedených variant je považována za nesnadnou, ta druhá stále častěji dokonce za nemožnou.

POZNÁMKY

¹ HEROLD, Marc. Barack Obama and Afghanistan: More of the Same, Packaged as Change.

² MAZZETTI, Marc, SCHMITT, Eric. U.S. Study Is Said to Warn of Crisis in Afghanistan.

³ KORSKI, Daniel. Ashdown: What I told Gordon Brown about Afghanistan.

⁴ Tzv. Omezený kontingent sovětských sil dosáhl vrcholu během roku 1985, kdy Moskva posílila počty svých vojáků v Afghánistánu na 108.800 osob. Přestože rok 1985 je zároveň považován za nejkrvavější rok sovětsko-afghánského konfliktu, ani více než 100 tisíc sovětů spolu s přibližně 300 tisíci podléhajícími afghánskému vedení nebylo s to vývoj konfliktu zvrátit.

⁵ NORTON-TAYLOR, Richard. UK mission in Afghanistan to last decades, says ambassador.

⁶ STARKEY, Jerome. Diplomats to leave Afghanistan as new 'Great Game' played with tribal leaders.

⁷ Britové na území Afghánistánu vstoupili v roce 1836. V letech 1839–1842 proběhla první britsko-afghánská válka, v níž Britové zpočátku vítězili, takže Amir Dost Mohammad Chán, který pomohl zemi sjednotit a porazit Sikhy, se vzdal. V roce 1839 byl na afghánský trůn dosazen loutkový král. Roku 1842 však utrpěli Britové zdrcující porážku u Džalalábadu. Po pádu Kábulu téměř všichni přítomní Evropané přišli o život. Druhá afghánsko-britská válka se uskutečnila v letech 1878–1980. Britové postupující z území dnešního Pákistánu dobyli Kábul a Kandahár, ale po následných prohrách byli nuceni k opětovnému stažení. Třetí britsko-afghánská válka, k níž došlo v roce 1919, znamenala po porážce Britů formální získání definitivní nezávislosti Afghánistánu.

⁸ KORSKI, Daniel. Ashdown: What I told Gordon Brown about Afghanistan.

⁹ Přestože je Tálibán také hnutím s ideologickým rozměrem, kde je orientace na deobandi zcela zjevná, dominantním je u něj paštunský nacionalismus.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ BURKE, Jason. Revealed: secret Taliban peace bid.

¹² RASHID, Ahmed. *Jihad: The Rise of Militant Islam in Central Asia*, s. 141.

¹³ LUSTICK, Ian. Our Own Strenght Against Us : The War on Terror as a Self-inflicted Disaster.

¹⁴ LANGEROVÁ, Viera. Zlý Talibán, dobrý Talibán.

¹⁵ RASHID, Ahmed. *Taliban: Afghanistans Gotteskrieger und der Dschihad*, s. 229.

¹⁶ BHUTTA, Zulfikar Ahmed. Children of war: The real casualties of the Afghan conflict.

¹⁷ HEROLD, Marc. Barack Obama and Afghanistan: More of the Same, Packaged as Change.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ Tamtéž.

²⁰ Rozhovory byly zahájeny letos v létě a vyjednala je Saúdská Arábie na vyzvání afghánské vlády. Talibán údajně předložil jedenáct požadavků jako podmínku pro ukončení bojů. Mimo jiné chce mít právo vést klíčová ministerstva a požaduje, aby ze země postupně odešla západní vojska. (zdroj: <http://www.guardian.co.uk/world/2008/sep/28/afghanistan.defence>).

LITERATURA

Monografie

- [1] RASHID, Ahmed. *Jihad : The Rise of Militant Islam in Central Asia*. 1st compl. edition. New Haven, Conn : Yale University Press, 2002. 281 s.
- [2] RASHID, Ahmed. *Taliban : Afghanistans Gotteskrieger und der Dschihad*. 1. Auflage. München : Droemer, 2001. 432 s. ISBN 3-426-27260-1.

Články

- [3] LUSTICK, Ian. Our Own Strenght Against Us : The War on Terror as a Self-inflicted Disaster. *The Independent Institute Papers*. 2008, no. 2, s. 16-24.

Články v internetovém periodiku

- [4] BHUTTA, Zulfikar Ahmed. Children of war : The real casualties of the Afghan conflict. *Pub Med Journal* [online]. 2002, February 9 [cit. 2008-10-12]. Dostupný z WWW: <www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=1122273>.
- [5] BURKE, Jason. Revealed: secret Taliban peace bid. *The Guardian* [online]. 2008, September 28 [cit. 2008-10-14]. Dostupný z WWW: <www.guardian.co.uk/world/2008/sep/28/afghanistan.defence>.
- [6] HEROLD, Marc. Barack Obama and Afghanistan: More of the Same, Packaged as Change. *Counterpunch* [online]. 2008, August 6 [cit. 2008-10-14]. Dostupný z WWW: <www.counterpunch.org/herold08062008.html>.
- [7] KORSKI, Daniel. Ashdown: What I told Gordon Brown about Afghanistan. *Spectator* [online]. 2008, September 15 [cit. 2008-09-15]. Dostupný z WWW: <www.spectator.co.uk/coffeehouse/2083801/ashdown-what-i-told-gordon-brown-about-afghanistan.thtml>.
- [8] LANGEROVÁ, Viera. Zlý Talibán, dobrý Talibán. *Eurabia* [online]. 2007, 22. listopadu [cit. 2008-10-14]. Dostupný z WWW: <www.eurabia.cz/PrintArticle/1424-zly-taliban-dobry-taliban.aspx>.
- [9] MAZZETTI, Marc, SCHMITT, Eric. U.S. Study Is Said to Warn of Crisis in Afghanistan. *New York Times* [online]. 2008, October 8 [cit. 2008-10-08]. Dostupný z WWW:

<www.nytimes.com/2008/10/09/world/asia/09afghan.html?_r=2&hp&oref=slogin&oref=slogin>.

- [10] NORTON-TAYLOR, Richard. UK mission in Afghanistan to last decades, says ambassador. *The Guardian* [online]. 2007, June 21 [cit. 2008-10-10]. Dostupný z WWW: <www.guardian.co.uk/politics/2007/jun/21/afghanistan.foreignpolicy>.
- [11] No time to go wobbly : Talking to some of the Taliban makes sense. But there is no short cut to peace. *The Economist* [online]. 2008, October 16 [cit. 2008-08-16]. Dostupný z WWW: <http://www.economist.com/opinion/displaystory.cfm?story_id=12429524>.
- [12] STARKEY, Jerome. Diplomats to leave Afghanistan as new 'Great Game' played with tribal leaders. *The Independent* [online]. 2007, December 27 [cit. 2008-10-14]. Dostupný z WWW: <www.independent.co.uk/news/world/asia/diplomats-to-leave-afghanistan-as-new-great-game-played-with-tribal-leaders-766860.html>.

Webové stránky

- [13] *International Security Assistance Force : ISAF* [online]. 2008 [cit. 2008-10-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.nato.int/ISAF/index.html>>.